

Bogastvo in revščina v slovenski frazeologiji

GJOKO NIKOLOVSKI

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
SI 2000 Maribor, gjoko.nikolovski@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/scn.16.2.114-131.2023>

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Namen prispevka je prikazati jezikovno podobo revščine in bogastva skozi prizmo frazeološkega gradiva slovenskega jezika, ki je razvrščeno v dve veliki skupini, *revščina* in *bogastvo*, vsaka od teh skupin pa na podlagi semantične analize v podskupine. Na podlagi družboslovnega pogleda na oba pojavi je postavljena izhodiščna hipoteza, da se revščina v frazemih povezuje s pomanjkanjem denarja, hrane, z izgubo doma ali službe, z dolgovi in životarjenjem, bogastvo pa z izvorom, velikimi količinami denarja, življenjem v izobilju in zapravljivim načinom življenja.

The purpose of the paper is to show the linguistic image of poverty and wealth through the prism of phraseological material from the Slovenian language. The research material will be classified into two large groups, namely poverty and wealth, each of which is further divided into subgroups based on semantic analysis. The sociological view of both phenomena supports the initial hypothesis being that poverty is reflected in idioms associated with a lack of money, food, clothing, loss of home, debt and livelihood, while wealth is associated with birth rights, large amounts of money, well-being and a wasteful life-style.

Ključne besede: revščina, bogastvo, frazemi, slovenščina, analiza

Key words: poverty, wealth, idioms, Slovenian, analysis

0 Uvod¹

V materialno naravnem svetu se pojava bogastva in revščine povezujeta z ekonomskim položajem posameznika, skupnosti ali celotne družbe. Pogosteje se govori o materialni revščini ali materialnem bogastvu, manj pa o moralni in duhovni revščini ali moralnem in duhovnem bogastvu, kar ima svojo refleksijo v leksikonskem in slovarskem prikazu obeh pojavov. V *Velikem*

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

splošnem leksikonu (1997–1998) je revščina stanje, ki se povezuje s pomanjkanjem sredstev za zadovoljevanje osnovnih potreb, bogastvo pa s sredstvi in premoženjem, in sicer kot celota stvari, pravic in denarja, ki jih ima kdo in mu omogočajo uresničevanje ekonomskih ciljev. Leksikonski opis revščine sovпада s sociološkim pogledom Haralambosa in Holborna (2001: 132–133) ter Giddensa (2007: 311–315), ki razlikujejo absolutno revščino (nezmožnost za zadovoljevanje osnovnih potreb: hrane, bivališča in obleke) in relativno revščino (nedoseganje minimalno družbeno sprejemljivega načina življenja). V družboslovnem pogledu na bogastvo je izpostavljena zaloga sredstev, ki jih ima oseba ali gospodinjstvo v enem samem trenutku. Ta sredstva lahko vključujejo finančne deleže in prihranke, običajno pa vključujejo tudi družinski dom. Dohodek se nanaša na denar, ki ga prejme oseba ali gospodinjstvo v določenem obdobju, in vključuje zaslužke, plače in denarno pomoč vlade (Turner 2006: 660–662). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*² (SSKJ²) ponuja pogled na revščino v materialnem smislu: »1. stanje, za katero je značilno veliko pomanjkanje materialnih dobrin [...] 2. ekspr., s prilastkom stanje, za katero je značilno pomanjkanje bistvenih značilnosti tega, kar izraža prilastek [...] 3. ekspr. majhno premoženje [...] 4. ekspr. revni ljudje [...]« in duhovnem smislu (v zgleidih drugega pomena): »duhovna, izrazna, miselna revščina [...]; za takratne razmere je bila značilna kulturna revščina [...]«. Pogled na pojav bogastva skozi materialno perspektivo je prisoten tudi v slovarskem prikazu leksema *bogastvo*, ki je v SSKJ² definiran kot: »1. stanje bogatega človeka [...] 2. velike materialne dobrine [...] 3. knjiž., z roditeljem velika in raznovrstna množina [...]«. V zgleidih drugega pomena je podan tudi nematerialni pogled »[...] zdravje je največje bogastvo; pren. duhovno, kulturno bogastvo; bogastvo duha, srca [...]«. ³ Leksikonski in slovaropisni opisi prinašajo dve popolnoma različni realnosti. Na eni strani so materialne življenjske razmere, skrb za eksistenco, življenje na robu revščine, negotova in prav nič optimistična prihodnost, na drugi pa čisto drugačna realnost, ki je skoraj na dosegu roke, pa vendar zelo daleč in nedosegljiva za tiste, ki upajo zaman. Ti dve dimenziji imata tudi nekaj skupnega – človeka, ki trpi v revščini ali uživa v razkošju, kar se odraža v jeziku, s katerim opisuje svoje stanje.

Predmet raziskave je analiza nabora frazemov, ki jih obravnavamo kot nosilce informacij o jezikovni podobi revščine in bogastva v slovenskem jeziku, pri čemer se osredotočamo na njihovo semantiko, etimologijo in aktualnost s

² V *Sinonimnem slovarju slovenskega jezika* (SSSJ 2018) so kot sinonimni leksemi za leksem *revščina* navedeni: *beda, pomanjkanje, siromaščina, siromaštvo*, ekspr. *beraštvo*, star. *edinščina*, pog. *mizerija*, pog. *mizernost*, ekspr. *proletarstvo*, star. *reva*, star. *siromačija*, star. *siročina*, zastar. *siročstvo*, star. *sirotina*, knj. izroč. *uboščina*, knj. izroč. *uboštvo*, ekspr. *beračija*, ki pa v sodobni slovenščini niso enako aktualni.

³ Sinonimni leksemi za leksem *bogastvo*, ki jih ponuja SSSJ (2018), so: ekspr. *bogatija*, ekspr. *kapital*, ekspr. *kapitalček*, knj. izroč. *mamon, premožnost*, ekspr. *bogatija*, ekspr. *bogatinstvo*, star./ekspr. *bogatost*, ekspr. *razkošje*, ki v sodobni slovenščini prav tako ne dosegajo enake aktualnosti.

ciljem ugotavljanja različnih jezikovno izraženih aspektov revščine in bogastva kot družbenih pojavov.

1 Teoretična izhodišča, gradivo in metodologija

Ustreznost frazeološkega gradiva kot ustreznega korpusa za opis jezikovne podobe revščine in bogastva najdemo pri Kržišnik in Smolič (1999: 61–80), Jemec (1999: 229–236) in Będkowska-Kopczyk (2004), ki frazeologijo in frazeme vidijo kot pomemben vir za razumevanje konceptov, v katerih živimo, saj se prav v frazemih sintetizirajo najbolj tipični in stalni pogledi na številne koncepte, ki so prisotni v realnosti, med katere zagotovo sodita pojava revščine in bogastva. Pri Kržišnik (2005: 70) zasledimo še dodatno potrditev, da so frazemi »jezikovna sredstva kulture, zato velja, da imajo slednji t. i. kulturno referenco in so sposobni odslikavati za dano jezikovno skupnost značilne poteze kulture v obliki jezikovnega znaka«. Stramljič Breznik (2009: 63) ugotavlja, da frazemi »temeljijo na folklornih in nacionalnih motivih ter odslikavajo podatke o narodovem kulturnem in materialnem življenju«. Navedeno sovпада z definicijo pri Fabčič in Bernjak (2014: 29), ki izpostavljata, da so frazemi nosilci kulturne konotacije, kar pomeni, da »je njihov denotativni ali figurativno motivirani vidik pomena in njihovo konotacijo mogoče interpretirati v okviru kulturoloških kategorij«. Iz navedenih definicij izhaja, da frazemi omogočajo globlje razumevanje povezanosti jezika in kulture, kar je razvidno tudi pri Jesenšku (2020: 12), ki meni, da je frazeologija pomembna za temeljito razumevanje jezika ljudi, kulture in mentalitete.

V zvezi s pristopi raziskovanja povezave med frazemi kot jezikovnimi sredstvi in kulturo Kržišnik (2008: 33–34) razlikuje tri medsebojno povezane, a različne metodološke pristope: (1) tradicionalni etnolingvistični pristop, ki z diahrono analizo razkriva pojav kulturnih plasti pri pojavu frazemov; (2) lingvokulturološki, ki preučuje sposobnost frazeoloških sredstev, da odražajo trenutno kulturno samozavedanje neke jezikovne skupnosti, njene miselnosti, njenih vrednot itd.; in (3) kontrastivni,⁴ ki je usmerjen k sinhronemu opisu, s primerjavo frazeoloških sistemov v različnih jezikih pa poskuša odkriti podobnosti in razlike med njimi. V okviru lingvokulturološkega pogleda na specifično vlogo leksike v kulturi za kulturnospecifične besede Wierzbicka (1997: 15–16) in Będkowska-Kopczyk (2020: 115–125) uporabljata termin *ključne besede*,

⁴ Kontrastivne primerjave frazeologije različnih jezikov kažejo, da v frazeološkem sestavu dveh ali več jezikov pogosto prihaja do podobnosti, ki se odražajo zlasti v procesih frazeologizacije in konceptualizacije oz. miselnih pojavnih modelov, na katerih temeljijo tudi frazeološka poimenovanja, ki so univerzalna vsem jezikom (Jesenšek 2000: 242–243; Jesenšek 2004: 402–466; prim. tudi Fabčič 2022: 204–206). Kontrastivni pristop je uporabljen v novejših raziskavah, npr. Mirchevska-Bosheva, Nikolovski (2020: 315–337); Koletnik, Nikolovski (2020: 83–99); Varga, Keglević (2020: 40–51); Khoroz (2021: 20–36); Nikolovski, Mirchevska-Bosheva (2022: 172–189) ipd.

Mikolič (2014: 286) pa termin *koncentrat kulture*, ki je pomemben za »razvoj narodnega kulturnega spomina in njegove mednarodne prepoznavnosti«. Fraze-me v tem smislu razumemo kot kulturnospecifično leksiko, ki s svojo relativno stabilno strukturo in pomenom hranijo bogate kulturne podatke, s katerimi lahko opišemo kolektivni pogled na določene pojave.

Glede na navedeno sta za analizo frazeološkega gradiva iz semantičnega polja revščine in bogastva izbrana lingvokulturološki pristop, v katerem je »izpostavljen/a/ kulturn/a/ konotacij/a/« (Ulčnik 2015: 107), in etnolingvistični pristop, ki jezik obravnava kot izraz kulture, človekovih vrednot, prepričanj ipd. (Babič 2011: 28; Fabčič, Bernjak 2014; Ulčnik 2015: 107). V okviru analize frazeme obravnavamo kot nosilce kulturnih vsebin, kulturne dediščine, kolektivnega spomina, ki se oblikujejo skozi čas v naravni simbiozi med jezikom in kulturo in ohranijo v kolektivnem spominu naroda, kar se ujema s stališčem Nedkove (Недкова 2011), da je frazeološki fond vsakega jezika sestavljen iz univerzalne in kulturno specifične plasti, pri čemer je prva rezultat miselnih in kognitivnih procesov, druga pa rezultat interakcije jezika in kulture, in pogledom Krajnc Ivič (2018: 65), da jezik zrcali tvorčevo mentalno podobo realnega sveta.

Ideja za analizo zbranega frazeološkega gradiva je prevzeta iz nemške frazeologije,⁵ po H. Wenibergerju, ki v slovarju *Kroatisch/Serbisch-Deutsches Phraseologisches Wörterbuch: angeordnet nach semantischen Gruppen* (2012) razvršča dvojezično frazeološko gradivo hrvaškega/srbskega in nemškega jezika na temo *revščina* in *bogastvo* v dve pomenski skupini, vsako od teh pa na podlagi semantične analize razdeli na podskupine (prim. Weniberger 2012). Podobno raziskavo so v južnoslovanskem prostoru opravile Opašić, Čunović, Fumić (2014: 91–103), ki so Wenibergerjevo delitev aplicirale na hrvaško frazeološko gradivo. Glede na stičnost slovenskega in hrvaškega jezikovnega in kulturnega prostora je pričakovano, da se podobna delitev lahko uporabi tudi za analizo jezikovne podobe revščine in bogastva v slovenskem jeziku.

V okviru metodologije in analitičnega dela se omejujemo na frazeološko gradivo, ki je pridobljeno iz spletne različice *Slovarja slovenskih frazemov* (SSF 2015), *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ²) in *Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Rastoči slovar* (eSSKJ)⁶ ter korpusa *Gigafida 2.0*. Posamezne enote iz gradiva niso nujno enako aktualne v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku, kar je na posameznih mestih interpretirano prek pojavnosti v GF. Enote so razvrščene po abecednem vrstnem redu posameznih sestavin, variante⁷ so nanizane druga za drugo, fakultativne sestavine pa so navedene v oglatih

⁵ O novejših raziskavah s področja nemške frazeologije prim. Dobrovol'skij, Piirainen (2002, 2005, 2009).

⁶ O frazeološki praksi in iskanju najoptimalnejših frazeološko-frazeografskih rešitev pri pripravi eSSKJ prim. Jakop (2022: 181–196).

⁷ O frazeološki variantnosti za slovarski prikaz v eSSKJ in SPP prim. Meterc (2019: 33–45).

oklepajih. Če je edini vir enote korpus *Gigafida 2.0*, je to označeno s krajšavo (GF). Na podlagi gradiva sta oblikovani dve pomenski skupini, *revščina* in *bogastvo*, ki sta na podlagi semantične analize razdeljeni na podskupine, pri čemer dopuščamo možnost razvrstitve posameznih enot v več podskupin, kar je v neposredni povezavi s širšim spektrom frazeoloških pomenov.

2 Frazeološki pogled na revščino

Pri razvrščanju frazemov, ki odslikavajo stanje revščine, smo izhajali iz definicij absolutne revščine (nezmožnost zadovoljevanja temeljnih potreb) in relativne revščine (nedoseganje minimalno družbeno sprejemljivega načina življenja). Oblikovale so se naslednje podskupine: (1) revščina in pomanjkanje denarja (izvor revščine), (2) revščina in pomanjkanje hrane, (3) revščina in izguba službe ali doma, (4) revščina in životarjenje, (5) revščina in dolгови ter (6) poslabšanje materialnega stanja.

2.1 Revščina in pomanjkanje denarja (izvor revščine)

To podskupino sestavljajo frazemi, v katerih je revščina povezana s pomanjkanjem denarja kot osnovnega pogoja za normalno življenje. Pomen frazemov v tej skupini korespondira s pomanjkanjem materialnih dobrin, ki imajo svojo prisposodbo v denarju kot splošno veljavnem plačilnem sredstvu in merilu vrednosti. Pomanjkanje denarja je predstavljeno prek sestavin *denar*, *ficek*, *para* in *žep*, kar je razvidno iz zbranih frazemov: *brez beliča [v žepu]*, *ostati brez beliča [v žepu]*; *biti brez bora in božjaka*, *biti brez božjaka*, *biti brez božjaka in bora*; *biti brez centa*, *ostati brez centa*; *ne biti pri denarju*; *biti brez evra*, *ostati brez evra*; *biti brez ficka [v žepu]*, *ne imeti niti ficka*, *ostati brez ficka [v žepu]*; *biti brez krajcarja*, *ne imeti niti krajcarja*; *biti brez prebite pare*, *brez prebite pare*, *ne imeti niti prebite pare*, *ostati brez prebite pare*; *biti brez tolarja*, *ostati brez tolarja*; *imeti luknjo v žepu*, *imeti sušo v žepu*, *imeti plitev žep*, *imeti prazen žep*. V to skupino uvrščamo tudi frazeme s pomenom splošne revščine, ki pa v materialno naravnani realnosti zagotovo izhaja iz pomanjkanja denarja kot osnovnega plačilnega sredstva za zagotavljanje dostojnega življenja. To je razvidno iz primerjalnih frazemov: *gol kot ptič*, *reven kot cerkvena miš*, *ubog kot cerkvena miš*.

Frazem *biti brez bora in božjaka* je v SSKJ² označen s kvalifikatorjem *star.*, kar korespondira z nizko pojavnostjo tega frazema v GF (1). Ostalih variant tega frazema v GF nismo zasledili. Po Kebru (2015) ima sestavina *ficek* v frazemu *biti brez ficka [v žepu]* pomen 'denar sploh', dodaja pa, da je nekdaj bilo to poimenovanje za 'novec majhne vrednosti'. Omenja, da se v sopomenskih frazemih namesto sestavine *ficek* pojavljajo druga nekdanja poimenovanja, npr. *belič*, *božjak*, *dinar*, *krajcar*, *para* (Keber 2015). Pri pregledu pojavnosti

frazemov s sestavinama *božjak* in *krajcar* v GF ugotavljamo nizko pojavnost (1), kar govori o njihovi zastarelosti ali neaktualnosti. V aktualni uporabi sta prisotni tudi sodobni denarni enoti *cent* in *evro*, kar potrjuje desementizacijo navedenih frazemov. Zanimivo je, da smo med sestavinami registrirali tudi nekdanjo slovensko denarno enoto *tolar*.

V zvezi s sestavino *para* pri Kebru (2015) najdemo razlago, da je poimenovanje *para* bila 'stotina jugoslovanskega dinarja' oziroma ekspr. 'denar sploh'. Zaradi majhne vrednosti in zanikanja se je razvil pomen 'popolnoma brez denarja'. Sestavina *prebite* ta pomen samo še poudarja (Keber 2015). Za frazeme s sestavino *žep* (*džep*) v hrvaškem jeziku Fink (2005, 2008) navaja, da sta v ozadju teh frazemov podoba o mestu za shranjevanje denarja in povezava žepa z denarnico in ostalimi načini hranjenja denarja (Fink 2005: 203–209, 2008: 463–471).

Keber (2015) navaja, da je frazem *imeti luknjo v žepu* nastal po predstavi, da v luknjastem žepu ne more biti denarja. Tako je luknja v žepu, denarnici in blagajni po Kebru (2015) postala prispodoba za pomanjkanje denarja. Frazem *imeti prazen žep* razlagamo v povezavi s frazemi s sestavino *brez ficka/prebite pare/centa* ipd., frazem *imeti plitev žep* pa v zvezi s podobo tovrstnega žepa, v katerem zaradi majhne razsežnosti ni prostora za hranjenje večje količine denarja.

Keber (2015) navaja, da primerjalni frazem *gol kot ptič* izhaja iz osnovnega pomena pridevnika *gol* 'ki je brez dlake, las ali perja'. Ptičje perje je v tem kontekstu prispodoba za kakršnokoli imetje (npr. dom, obleka), brez katerega je posameznik ostal. Frazem *reven kot cerkvena miš* z različico *ubog kot cerkvena miš* po Kebru (2015) temelji na dejstvu, da v cerkvah ni hrane kot npr. v kletih, shrambah, kaščah, mlinih. V zvezi s hrvaško različico *gol (siromašan) kao crkveni miš* pa Piirainen (2012) meni, da bi lahko nastala na podlagi ljudskih pravljic, npr. *Mestna in podeželska miš*, kjer je prikazano revno in skromno življenje v cerkvah.

2.2 Revščina in pomanjkanje hrane

Pomanjkanje hrane je eden izmed osnovnih pokazateljev revščine, zato so v drugo skupino uvrščeni frazemi, ki vsebujejo sestavine *kruh* in *voda* ter *zrak*. Življenje ob teh živilih je prispodoba za revno življenje: *biti kruha lačen*, *biti ob kruhu in vodi*, *ob kruhu in vodi*, *živeti ob kruhu in vodi*, *življenje ob kruhu in vodi*; *živeti od zraka* (GF).

Keber (2015) navaja, da je frazem *biti kruha lačen* nastal po krajšanju iz pregovora *kruha lačen, palice sit*. V tem primeru gre za ponazoritev ljudskega izkustva, da brez kruha ni mogoče dostojno živeti (Keber 2015). Sestavina *kruh* se pojavi tudi v frazemu *iti s trebuchom za kruhom*, ki danes pomeni 'iskati zaslužek izven domačega kraja, domovine' (Keber 2015), ki pa v osnovi temelji na predstavi, da gre kdo iskat kruh oz. zaslužek, s katerim se bo lahko preživel

oz. si kupil kruh, kar je prisposoda za najosnovnejšo hrano za preživetje (Keber 2015). Sestavina *s trebuhom* je po Kebru (2015) prišla v frazem predvsem zaradi rime, obenem pa je pomensko le povezana s kruhom, saj ta po zaužitju pride v želodec oz. trebuh.

V zvezi s frazemi s sestavinama *kruh* in *voda* v kombinaciji pa pri Kebru (2015) najdemo navedbo, da sta kruh in voda osnovni življenjski dobrini, ki kratkoročno lahko človeku omogočita golo preživetje, zato sta postala prisposodi za življenje v pomanjkanju. Nastanek frazema *živeti od zraka* povežemo s stanjem, da je posameznik ostal celo brez kruha in vode, tako da mu je za preživetje preostal le zrak.

2.3 Revščina in izguba službe ali doma

Bivališče je ena izmed temeljnih potreb človeka, brezdomstvo pa stanje absolutne revščine, ki človeka vodi v popolni materialni in duhovni propad. Izguba doma je v realnem življenju povezana z osnovnimi materialnimi sredstvi, ki nam jih zagotavlja služba. V to podskupino sodijo frazemi, ki reflektirajo izgubo službe ali doma, do česar je prišlo zaradi samega posameznika ali druge strani, ki je izgubo službe ali doma povzročila. Nosilni sestavini frazemov sta *cesta* in *streha*: *biti na cesti*, *ostati na cesti*, *pognati koga na cesto*, *vreči koga na cesto*, *znajti se na cesti*; *ostati brez strehe nad glavo*.

Po Kebru (2015) je jedrna sestavina frazema *biti na cesti* predložna zveza *na cesti*, ki je ob osnovnem prostorskem pomenu v zvezi z glagoli *biti*, *ostati*, *znajti se* dobila preneseni pomen: 'brez službe, brez stanovanja, brez vsega'. Glagolske sestavine po Kebru (2015) še natančneje določajo ta pomen, npr. *ostati na cesti* 'ostati brez službe ali brez stanovanja', *znajti se na cesti* 'znajti se brez službe ali brez stanovanja'. Obstaja tudi frazem *hoditi od hiše do hiše* s pomenom 'beračiti', v katerem gre za prisposodo berača, ki je brezdomec, prosi in pobira miloščino. Sestavina *hiša* in pomen *dom* sta po Kavalir (2015: 39) fizično vzajemno določena. Pomembnost hiše oz. doma je po Kavalir (2015: 39) povezana z dejstvom, da so lastniki v Sloveniji tradicionalno gradili svoje hiše, pri tem pa so jim pomagali sorodniki in prijatelji, od koder izvira ta čustvena povezanost s hišo oz. z domom. Kmecová (2021: 104) temu pritrjuje in omenja, da je v primerjavi z zahodnimi državami v Sloveniji in na Slovaškem večina gospodinjstev naseljena z lastniki nepremičnin, ki si svoje hiše sami načrtujejo, prilagajajo svojim potrebam (Kmecová 2021: 104). Zato je izguba doma oz. brezdomstvo ena izmed tipičnih lastnosti revščine, ki označuje človekov materialni in duhovni propad. Frazeme s sestavino *streha* razlagamo v povezavi s pomenom frazemov s sestavino *hiša*, saj je streha del hišne konstrukcije.

2.4 Revščina in žvotarjenje

V to podskupino uvrščamo frazeme, ki ponazarjajo prvi pomen glagola *žvotariti* »živeti v pomanjkanju materialnih ali duhovnih dobrin« (SSKJ²). V tem primeru gre za relativno revščino, ki so je deležni posamezniki, ki nimajo dovolj virov, da bi si zagotovili dobrine in storitve, ki so v določeni družbi in v določenem času, glede na določeno gospodarsko razvitost dojete kot samo-umevne. Ti posamezniki niso brez hrane, oblačil ali bivališča, vendar pa težko dosegajo minimalno družbeno sprejemljiv način življenja. Glavne sestavine so zveze *od danes do jutri, iz dneva v dan, konec s koncem, kraj s krajem, od prvega do prvega*, kar je razvidno iz frazemov: *biti od danes do jutri, od danes do jutri, živeti od danes do jutri, življenje od danes do jutri, žvotarjenje od danes do jutri; živeti iz dneva v dan, življenje iz dneva v dan; konec s koncem, krpati konec s koncem, (po)vezati konec s koncem, sestaviti/sestavljati konec s koncem; kraj s krajem, (po)vezati kraj s krajem, sestavljati kraj s krajem, krpati kraj s krajem; od prvega do prvega, krpati od prvega do prvega, prebiti/prebijati se od prvega do prvega, (pre)živeti od prvega do prvega, shajati od prvega do prvega*. V to skupino uvrščamo tudi frazeme s sestavinami *pasji čas, pasje življenje, iz rok v usta, rob eksistence, rob preživetja: doživeti/doživljati pasje čase, pasje življenje; živeti iz rok v usta, življenje iz rok v usta; biti na robu eksistence (GF), znajti se na robu eksistence, živeti na robu eksistence (GF); biti na robu preživetja (GF), znajti se na robu preživetja, živeti na robu preživetja (GF)*. Tudi ti frazemi odražajo podobo žvotarjenja.

Po Keberu (2015) frazem *biti od danes do jutri* temelji na časovni prislovni zvezi *od danes do jutri*, ki v povezavi z glagoloma *biti* in *živeti* preneseno pomeni obstoj nestalnosti, nezanesljivost, a tudi časovno bližino, naglost, kar izhaja iz tako kratkega časovnega odseka. Če se držimo tega tolmačenja, pride-mo do ugotovitve, da so z nadomeščanjem osnovne prislovne zveze z zvezami *iz dneva v dan, konec s koncem, kraj s krajem, od prvega do prvega* nastale nove različice z enakim pomenom.

Frazema *doživeti/doživljati pasje čase* in *pasje življenje* razlagamo v pove-zavi z nizkim položajem ali stanom psa, kar pomensko sovпада s položajem revnih ljudi. To je prisotno tudi v pomenu frazemov *priti na psa* in *pasti na psa*, ki sta uvrščena v skupino Poslabšanje materialnega stanja.

V zvezi s frazemom *živeti iz rok v usta*, ki ima pomen 'sproti porabiti zasluženost', Keber (2015) navaja, da je frazem nastal iz podobe, da z rokami delamo in s tem zaslužimo nekaj denarja, z usti pa jemo hrano, ki jo lahko z majhnim zaslužkom kupimo. K temu dodaja, da je s posamostaljenjem glagola *živeti* nastal frazem *življenje iz rok v usta* 'življenje v skromnih razmerah, na robu preživetja' (Keber 2015). V povezavi s tem kontekstom interpretiramo tudi pomen frazemov s sestavinama *na robu preživetja* in *na robu eksistence*.

2.5 Revščina in dolgovi

Zaradi težkega materialnega stanja so posamezniki prisiljeni iti v dolgove, ki dodatno pospešujejo njihov propad ali vodijo v finančno odvisnost od drugih. V naslednjo skupino sodijo frazemi, ki govorijo o stanju prezadolženosti in finančni odvisnosti. Glavne sestavine so *dolg*, *grlo*, *kreda*, *kredit*, *vrat: biti v dolgovich*, *biti do vratu v dolgovich*, *utapljati se v dolgovich*; *zadolžiti se do grla*; *dobiti na kredo*, *kupiti/kupovati na kredo*, *kupovanje na kredo*, *nakup na kredo*, *piti na kredo*, *pitje na kredo*, *prodaja na kredo*, *življenje na kredo*; *živeti na kredit*, *življenje na kredit* (GF).

Pri Kebru (2015) lahko najdemo posredno razlago v zvezi z nastankom frazemov z zvezama *do vratu* in *do grla*. Frazemi s tema sestavinama so podobni frazemu *biti do vratu v dreku*, ki je po Kebru (2015) nastal iz frazema *biti v dreku* z različico *stati v dreku*, ta pa po prenosu s konkretnega neprijetnega položaja, v katerem se znajde kdo, ki stopi globoko v (človeško, živalsko) blato. Sestavina *do vratu* prinaša stopnjevanje zelo neprijetnega oz. zapletenega položaja. V zvezi s tem obstaja prenesen pomen sestavine *drek* 'neprijeten, zapleten položaj'. Pri Kebru (2015) tudi za frazem *biti v godlji* z različico *znajti se v godlji*, najdemo razlago, da temelji na sestavini *godlja* v prenesenem pomenu 'neprijeten, zapleten položaj' in se uporablja za slikovito označevanje slabega položaja neke osebe. Tudi v tem primeru se z dodajanjem sestavine *do vratu* pomen stopnjuje v 'zelo neprijeten, zapleten položaj'. Tovrstno tolmačenje lahko posredno uporabimo za razlago frazemov s sestavino *dolg*, ki je v tem kontekstu ta neprijeten in zapleten položaj, glagol *utapljati se* pa enako kot sestavini *do grla* in *do vratu* stopnjuje neprijetnost položaja.

V zvezi s frazemi s prislovno zvezo *na kredo* Keber (2015) ponuja razlago, da se ta sestavina večinoma pojavlja v kombinaciji z glagoli *dati*, *dajati*, *dobiti*, *kupiti*, *piti*, *prodati*, *živeti*, ki skupaj z njo tvorijo frazeme s pomenom 'na up, kredit dati, dajati, dobiti' itd. S substantivizacijo glagolskih sestavin so nastale variante *kupovanje (nakup) na kredo*, *pitje na kredo*, *prodaja na kredo*, *življenje na kredo*. Po Kebru (2015) je pomen zveze *na kredo* nastal po nekdanjem načinu zapisovanja dolga s *kredo* na desko, tablo, sod, vrata. Kljub temu, da krede počasi ostajajo v preteklosti, so frazemi z navedeno sestavino še vedno v uporabi, kar je razvidno iz pojavnosti v GF. V povezavi s frazemi s sestavino *kreda* se lahko interpretirajo tudi frazemi s sestavino *kredit*, ki je v SSKJ² definirana kot »materialna sredstva, ki jih da upnik dolžniku z obveznostjo kasnejše vrnitve«.

2.6 Poslabšanje materialnega stanja

V tej podskupini obravnavamo frazeme, v katerih je opisan prehod iz boljše finančne situacije v slabšo. Z glavnimi sestavinami se primerja podoba revnega človeka z beračem ali najavlja sprememba finančnega stanja posameznika na

slabše. To je razvidno v frazemih: *čaka koga beraška palica, priti na beraško palico, spraviti koga na beraško palico; dati koga na boben, pognati koga na boben, (pr)iti na boben, spraviti koga na boben; pasti na psa, priti na psa.*

V ozadju frazemov s sestavino *beraška malha* in *beraška palica* gre najverjetneje za starejšo prisposodbo berača, ki hodi »z beraško malho po svetu« (SSKJ²) ali s *palico*, ki jo razumemo kot edino podporo ali imetje, na katero se berač lahko podpre. V GF nismo našli frazemov s sestavino *beraška malha*, kar govori o neaktualnosti te prisposodbe. O frazemu *priti na boben* Keber (2015) navaja, da je nastal po nekdanjem načinu razglasitve rubeža oz. licitacije z bobnom, na kar kaže frazem *boben je zapel*, ki pa je v GF brez pojavnosti. Pri iztočnici *boben poje* 'stvar je oklicana na dražbo' je naveden tudi frazem *na boben priti* 'na nič priti'. V hrvaški raziskavi (Opašić, Čunović, Fumić 2014: 95) je navedena podobna razlaga, da je v ozadju frazemov s sestavino *boben* nekdanja navada najave javne dražbe kakšne posesti s strani bobnarja, ki je hodil po vaseh in z bobnanjem pozival poslušalce k udeležbi na javno dražbo.

Po Kebru (2015) je izvor frazemov *biti na psu, priti na psa* treba iskati v nizkem položaju ali stanu psa, kar pa korespondira s položajem revnih ljudi. Ta je motiviral nastanek pomena zveze *na psu* 'zelo nizka stopnja', ki ima različico *pod psom*. Navaja, da je prvotnejši najbrž frazem *priti na psa*, ki kaže na nastanek nekega neugodnega stanja (Keber 2015). Frazem *biti na psu* pa že kaže obstoj takega stanja. Frazema *priti na psa* in *pasti na psa* pomenita zadnjo degradacijo v hierarhiji živali. Po Kebru (2015) bi normalno ali ugodno stopnjo lahko predstavljal *konj* v frazemu *biti na konju* 'uspeti, doseči cilj', vmesno slabšo *osel* v frazemu *priti s konja na osla*, v hrvaščini ali srbsščini *pasti s konja na magarca* v pomenu 'priti iz boljšega v slabši položaj'. V slovenskem jeziku lahko sestavino *osel* zamenja sestavina *koza*: *s konja se je usedel na kozo*.

3 Frazeološki pogled na bogastvo

Na podlagi frazeološkega gradiva iz semantičnega polja *bogastvo* se je oblikovalo šest podskupin: (1) izvor bogastva, (2) bogastvo in velike količine denarja, (3) bogastvo in življenje v izobilju, (4) bogastvo in zapravljen način življenja in (5) izboljšanje materialnega stanja.

3.1 Izvor bogastva

Izvor bogastva se v realnosti povezuje z lastnino nepremičnin, delnic, deležev v podjetjih, skladih ipd., ki jo je mogoče pretvoriti v zaslužek ali denar ali iz nje pridobiti dobiček oz. premoženje. V frazeološkem gradivu je izvor bogastva bolj ekspresivno prikazan s frazemi s sestavinami *jama, gos, kokoš, kura*, ki so prisposodba za izvor bogastva: *biti zlata jama, odkriti zlato jamo, postati zlata jama; biti zlata gos; zlata kokoš, zlata kokoška, kokoš, ki nese*

zlata jajca, kokoš, ki nosi zlata jajca, kokoš z zlatimi jajci; kura, ki nese zlata jajca, kura, ki nosi zlata jajca, kura z zlatimi jajci. Sestavine *zlata jama, zlata gos, zlata kokoš, zlata kura* so lahko prisposoda za raznovrstno lastnino, ki prinaša velike količine denarja, ali celo za bogatega posameznika, ki nekomu omogoča bogat način življenja. Bogato poreklo je lahko tudi izvor bogastva, kar je razvidno iz frazemov s sestavinama *kri* in *žlica*: *biti modre krvi, imeti modro kri; priti na svet s srebrno žlico, roditi se s srebrno žlico v ustih, roditi se z zlato žlico v ustih* (GF).

Frazemi s sestavino *zlata jama* izhajajo iz besedne zveze *zlata jama* 'prostor pod zemeljskim površjem, v katerem se koplje ruda, ki vsebuje zlato'. Ker je zlato draga kovina, je *zlata jama* postala prisposoda za to, kar prinaša zelo velik dobiček.

Po Stramljič Breznik (2014: 27) ima izleganje jajc kot znak rodnosti tudi frazeološko izrazitev, saj se pogosto reče *kokoš/kura, ki nese zlata jajca*, tj. prinaša korist ali velik dobiček. Stramljič Breznik (2014: 27) tudi omenja odstopanje s pridevnikom *zlat* ob sestavini *kokoš*. V kontekstu variantnosti razumemo in tolmačimo frazem s sestavino *gos*.

Nastanek frazemov s sestavinami *modra kri, srebrna žlica, zlata žlica* se povezuje z bogatim poreklom. V zvezi s frazomom *modra kri* Keber (2015) navaja, da je frazem s pomenom 'plemenita, gosposka' prišel v slovenski jezik s posredovanjem iz francoščine *le sang bleu*, ki se je prvotno nanašala na zahodnogotske plemiče, katerih vene naj bi bile zaradi bele kože v nasprotju s temno kožo Mavrov modrikaste. Ta lastnost naj bi bila dokaz njihove odličnosti (Keber 2015). V zvezi s frazomom *roditi se s srebrno žlico [v ustih]* z različicama *priti na svet s srebrno žlico [v ustih]* in *rojen s srebrno žlico [v ustih]* Keber (2015) navaja, da frazem izhaja iz dejstva, da so včasih srebrni ali zlat kuhinjski pribor imele samo premožne družine. Kdor je že ob rojstvu imel tako žlico v ustih, je pripadal bogati družini. Frazem s sestavino *srebrna žlica* smo registrirali v SSKJ², s sestavino *zlata žlica* pa v GF.

3.2 Bogastvo in velike količine denarja

Ena izmed tipičnih lastnosti bogastva je posedovanje velike količine denarja, kar korespondira s slovarskim pogledom na leksem *bogastvo*. Pogled na to stanje je ohranjen v frazemih: *imeti denarja do strehe, imeti denarja kot (vrag) toče, imeti polno hišo denarja, ležati na denarju, spati na denarju, plavati v denarju; imeti globoke žepe, imeti poln žep denarja, imeti polne žepe [denarja]*.

V zvezi s frazomom *imeti denarja kot vrag toče* pri Kebru (2015) najdemo razlago, da izhaja iz predstave, da je vrag tisti, ki med drugim prinaša ljudem tudi ujme in točo. Sestavina *vrag* se lahko tudi izpušča, s čimer nastane varianta *imeti denarja kot toče*. Ta lahko izhaja tudi iz ekspresivnega pomena sestavine *toča* 'velika količina česa padajočega, udarjajočega' (Keber 2015). V povezavi s to razlago se lahko tolmači tudi nastanek frazema *imeti denarja do strehe*, v

katerem je sestavina *kot toče* nadomeščena s sestavino *do strehe*, s katero se količina denarja stopnjuje.

Pomen frazema *ležati na denarju* najverjetneje izhaja iz dejstva, da so včasih denar hranili pod posteljo, na kateri so spali. Tako prihajamo do pomena 'kdor spi/leži na denarju, ima veliko denarja'. V zvezi s frazemom *plavati v denarju* gre najverjetneje za povezavo z ogromnim vodnim prostranstvom (oceanom, morjem ipd.), v katerem plavamo, s čimer se količina denarja stopnjuje. Frazeme s sestavinama *globok žep* in *poln žep* obravnavamo kot antonimne frazemom⁸ s sestavinami *plitev žep* in *prazen žep*.

3.3 Bogastvo in življenje v izobilju

To skupino sestavljajo frazemi, ki opisujejo življenje v izobilju. Glavne sestavine teh frazemov so *med* in *mleko* (*med in mleko*, *med in mleko se cedi(ta) kje [komu]*, *med in mleko teče(ta) kje [komu]*, *samo še ptičjega mleka manjka komu*) ali *črv* in *vrabec*, ki živita v najboljših pogojih (*goditi se komu kot črvu v loju* in *živeti kakor vrabec v prosu*). V tej podskupini so obravnavani tudi frazemi, v katerih je opisano življenje v izobilju, ki se lahko primerja z življenjem vladarja in boga: *živeti kot/kakor mali bog*; *nositi se kot/kakor grof*, *živeti kot/kakor grof*; *živeti kot/kakor grofica* (GF), *počutiti se kot/kakor kralj*, *živeti kot/kakor kralj*, *živeti kot/kakor kraljica* (GF).

Izvor frazema *med in mleko se cedi(ta) kje [komu]* Keber (2015) povezuje s svetopisemsko obljubljeno deželo svobode in sreče, v kateri se »pretakata mleko in med«. *Mleko* je po Kebru (2015) simbol prvega vidika ljubezni, vidika skrbi in potrjevanja, v zvezi z *medom* pa navaja, da simbolizira sladko življenje (Keber 2015). V slovenskem frazemu je sestavina *dežela* izpadla iz sestave. V zvezi s frazemom s sestavino *ptičje mleko* Keber (2015) izhaja iz dejstva, da ptice nimajo mleka kot sesalci, s čimer prihaja do zaključka, da če pa kdo nima česa, kar sploh ne obstaja, potem mu ničesar ne manjka in se mu dobro godi (Keber 2015). V zvezi s frazemom *goditi se komu kot črvu v loju* pri Kebru (2015) najdemo razlago, da ta frazem temelji na predstavi o ugodnem počutju črva v loju in na prenosu tega počutja na človeka, ki živi v izobilju. Na predstavi o blagostanju po Kebru (2015) temelji tudi sorodni frazem *živeti kakor vrabec v prosu*.

Frazeme s sestavinama *bog* in *grof* razlagamo v povezavi s tolmačenjem nastanka frazemov s primerjalno sestavino *kot/kakor kralj*. Keber (2015) sestavino povezuje z glagoli *počutiti se*, *živeti* v frazemih *počutiti se kot kralj* in *živeti kakor kralj*, ki pomenita zelo dobro počutje in lepo, razkošno življenje.

⁸ Več o antonimnih razmerjih v frazeologiji pri Ulčnik (2020: 283–296).

3.4 Bogastvo in zapravljiv način življenja

V tej podskupini so obravnavani frazemi, v katerih je opisan bogat in potraten način življenja: *razsipati/razsipavati denar*; *živeti na veliki nogi*, *živeti na visoki nogi*; *živeti na veliko*. Čaščenje površnega načina življenja oz. površnih vrednot pa je predstavljeno s frazemoma: *častiti zlato tele*, *čaščenje zlatega teleta*.

Keber (2015) nastanek frazema *živeti na veliki nogi* z različico *živeti na visoki nogi* povezuje z dejstvom, da so bile noge in roke oz. stopala in posamezni deli roke (palec, laketi) že iz davnine uporabljene za merske enote. K temu dodaja, da so sestavine *velika*, *visoka* pridale pomen velike količine, podobno kot je to izraženo prislovno *živeti na veliko* 'razkošno, potratno' (Keber 2015). Po Kebru (2015) sestavina *zlato tele* izhaja iz svetega pisma, kjer je *zlato tele* simbol površnih vrednot v obliki kipa v nasprotju do vere. Kot je razvidno iz navedenih frazemov, ga kot jedrno sestavino vsebujeta frazema *častiti zlato tele* 'častiti bogastvo, denar' (preoblikovano tudi *čaščenje zlatega teleta*) in *plesati okrog zlatega teleta* (Keber 2015).

3.5 Izboljšanje materialnega stanja

To podskupino sestavljajo frazemi, ki prinašajo pomen, da so se življenjske razmere komu nenadoma zelo izboljšale. Glavne sestavine teh frazemov so *žep*, *sekira*, *žlica* in *med*: *napolniti si žepe*, *sekira je padla komu v med*,⁹ *žlica je padla komu v med*.

Frazem *napolniti si žepe* tolmačimo v povezavi z nasprotno sestavino *prazen žep* (gl. razdelek Revščina in pomanjkanje denarja (izvor revščine)), ki se je nenadoma napolnil. Frazem *napolniti si žepe* ima tudi negativno konotacijo 'veliko zaslužiti, obogateti na račun drugih'. Variantni frazem *sekira/žlica je padla komu v med* prinaša pomen 'življenjske razmere so se komu nenadoma zelo izboljšale'. Sestavina *med* je po Kebru (2015) simbol sladkega, lepega življenja, blagostanja in sreče. Komur pade žlica ali sekira v med, ta ima tako življenje (Keber 2015).

4 Sklep

Revščina kot prispodoba skrbi za preživetje in negotove prihodnosti ter bogastvo kot prispodoba popolnoma nasprotno realnosti sta dva družbena fenomena, ki imata v svojem središču posameznika, ki s pomočjo jezika in njegovih sredstev opisuje svoj način življenja. Teoretična izhodišča so pokazala, da je frazeološki fond ustrezen korpus za opis jezikovne podobe določenih pojavov,

⁹ Frazem je pomensko pojasnjen tudi v zbirki frazemov in pregovorov FRIDA v učnem e-okolju *Slovenščina na dlani* (prim. <https://slo-na-dlani.si/frida>; Ulčnik 2022).

saj so frazemi nosilci kulturnih vsebin, kulturne dediščine in kolektivnega spomina, ki hranijo bogate kulturne podatke za opis kolektivnega pogleda na pojave, kot sta revščina in bogastvo.

Na podlagi semantične analize so se izoblikovali naslednji semantično nasprotni podskupinski pari, ki ponazarjajo nasprotno semantiko revščine in bogastva: (1) pomanjkanje denarja (izvor revščine) : izvor bogastva, (2) pomanjkanje denarja (izvor revščine) : velike količine denarja, (3) pomanjkanje hrane : življenje v izobilju, (4) izguba doma ali službe : življenje v izobilju, (5) dolgovi : življenje v izobilju, (6) životarjenje : življenje v izobilju, (7) životarjenje : zapravljen način življenja, (8) poslabšanje materialnega stanja : izboljšanje materialnega stanja.

Podskupina *pomanjkanje denarja (izvor revščina)* ima dve vzporednici, in sicer *izvor bogastva* (npr. *zlata kokoška, modra kri*) in *velike količine denarja* (npr. *spati/ležati na denarju, plavati v denarju*). Na podlagi razmerja s podskupino *izvor bogastva* je razvidno, da je pomanjkanje denarja v materialno naravnem svetu temeljni razlog za pojav revščine oz. njen izvor. Podskupinam *pomanjkanje hrane* (npr. *biti kruha lačen, živeti ob kruhu in vodi*), *izguba doma ali službe* (npr. *ostati na cesti, izgubiti streho nad glavo*), *dolgovi* (npr. *biti do vratu v dolgovih, plavati v dolgovih*) in *životarjenje* (npr. *živeti iz dneva v dan, biti na robu preživetja*) je kontrast podskupina *življenje v izobilju* (npr. *samo še ptičjega mleka manjka komu, živeti kot/kakor grof*), podskupini *životarjenje* pa pomensko nasprotuje tudi *zapravljen način življenja* (npr. *razsipati/razsipavati denar, živeti na veliko*), ki pa lahko pripelje do *poslabšanja materialnega stanja* (npr. *priti na beraško palico, pasti na psa*), slednje pa se nenadoma lahko izboljša in preoblikuje v *izboljšanje materialnega stanja* (npr. *sekira je padla komu v med, žlica je padla komu v med*).

Analiza zbranega gradiva je pokazala, da se frazeološko gledano revščina odraža v relativnem ali absolutnem pomanjkanju, životarjenju in dolgovih ter da zapravljen način življenja lahko poslabša materialno stanje. Bogastvo ima po drugi strani svoj izvor v obliki raznovrstne lastnine, ki prinaša velike količine denarja, odraža življenje v izobilju, ki je primerljivo z življenjem vladarja ali celo boga, ter zapravljen in površen način življenja. Pomen zbranih frazemov se ujema z družboslovnim pogledom na revščino in bogastvo, kar govori o ustreznosti frazeološkega gradiva za opis teh pojavov.

LITERATURA

Saša BABIČ, 2011: Paremiologija – na križišču jezikoslovja in slovstvene folkloristike. *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ur. Simona Kranjc. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. 27–31.

Agnieszka BĘDKOWSKA-KOPCZYK, 2004: *Jezikovna slika negativnih čustev v slovenščini. Kognitivni pristop*. Ljubljana: Študentska založba.

Agnieszka BĘDKOWSKA-KOPCZYK, 2020: Uporabnost koncepta ključnih besed kulture pri poučevanju kulturoloških vsebin in razvijanju medkulturne zmožnosti (na primeru vinske leksike). *Slavia Centralis* 13/1, 115–125.

Dmitrij DOBROVOL'SKIJ, Elisabeth PIIRAINEN, 2002: *Simbole in Sprache in Kultur. Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

Dmitrij DOBROVOL'SKIJ, Elisabeth PIIRAINEN, 2005: *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive un kulturelle Aspekte*. Tübingen: Staffenburg Verlag.

Dmitrij DOBROVOL'SKIJ, Elisabeth PIIRAINEN, 2009: *Basiswissen Deutsche Phraseologie*. Tübingen, Basel: A. Francke Verlag.

Melanija Larisa FABČIČ, Elizabeta BERNJAK, 2014: *Frazemi in pregovori v stiku. Kulturološki in semantično-pragmatični vidiki*. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za germanistiko.

Melanija Larisa FABČIČ, 2022: Vida JESENŠEK, 2021: Beiträge zur deutschen und slowenischen Phraseologie und Parömiologie. *Slavia Centralis* 15/2, 204–206.

Željka FINK, 2005: U džep, iz džepa ili po džepu (Hrvatski frazemi s komponentom džep). *Грани слова. Сборник научных статей к 65-летию проф. В. М. Мокиенко*. Ur. M. Алексеенко, X. Валтер, M. Дюринг, A. Шумейко. Москва: Эллис Лак. 203–209.

Željka FINK, 2008: Trošimo li do zadnje pare ili lipe (Novčane jedinice u hrvatskoj frazeologiji). *Zbornik Riječki filološki dani 7*. Ur. Ines Srdoč-Konestra, Silvana Vranić. Rijeka: Filozofski fakultet. 463–471.

Anthony GIDDENS, 2007: *Sociologija*. Zagreb: Globus/Ljubljana: Euroadria.

Gigadfida 2.0. <https://www.cjvt.si/en/research/cjvt-projects/gigafida-corpus/> (22. 6. 2023–20. 7. 2023).

Michael HARALAMBOS, Martin HOLBORN: *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Nataša JAKOP, 2022: O izzivih slovenske frazeologije pri pripravi tretje izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika (eSSKJ). *Slavistična prepletanja 1*. Ur. Gjoko Nikolovski, Natalija Ulčnik. Maribor: Univerzitetna založba. 181–196.

Mateja JEMEC, 1999: Človeku dobro dene, če se izrobanti: izražanje jeze v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju in Slovenskem etimološkem slovarju. *Jezik in slovstvo* 44/6, 229–236.

Marko JESENŠEK, 2020: The Slovenian Language, Literature and Teaching of Slovenian Language Research Project. *Slavia Centralis* 13/2, 7–30.

Vida JESENŠEK, 2000: Protistava nemške in slovenske frazeologije – fenomen konvergentnosti. *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije 2*. Ur. Inka Štrukelj. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 236–247.

Vida JESENŠEK, 2004: Deutsch un Slovenisch im Vergleich. *Besodoslovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij*. (Zora, 28). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo. 402–466.

Monika KAVALIR, 2015: House nad Home across Cultures. *Elope* 12/1, 29–47.

Janez KEBER, 2015: *Slovar slovenskih frazemov: spletna izdaja*. www.fran.si (22. 6. 2023–20. 7. 2023).

Nataliya KHOROZ, 2021: Українська та російська фразеології періоду COVID-19. *Slavia Centralis* 14/1, 20–36.

Svetlana KMECOVÁ, 2021: Skozi vrata ven, Skozi okno noter: poimenovanja za dele hiše v sestavi slovenskih in slovaških frazemov. *Jezikoslovni zapiski* 27/2, 103–120.

Mihaela KOLETNIK, Gjoko NIKOLOVSKI, 2020: Primerjalni frazemi z zoonimnimi sestavinami v prekmurskem narečju in makedonščini. *Slavia Centralis* 13/2, 83–99.

Mira KRAJNC IVIČ, 2019: Frazeološke enote v horoskopih in malih oglasih: besedilnovrstni vidik. *Frazeologija, učenje i poučavanje: zbornik radova s Međunarodne znanstvene konferencije Slavofraz održane od 19.-21. travnja 2018. godine u Rijeci. Slavofraz 2018 Frazeologija, učenje i poučavanje*. Ur. Željka Macan. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. 171–184. http://izdavastvo.ffri.hr/wp-content/uploads/2019/06/Slavofraz-2018_FINAL.pdf. (15. 7. 2023).

Erika KRŽIŠNIK, 2005: Frazeologija v luči kulture. *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 67–81.

Erika KRŽIŠNIK, 2008: Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot. *Jezik in slovstvo* 53/1, 33–47.

Erika KRŽIŠNIK, Marija SMOLIČ, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. *Slovenski jezik, literatura in kultura tukaj in zdaj*. 35. *SSJLK*. Ur. Erika Kržišnik. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 61–80.

Bryan S. TURNER (ur.), 2006: *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vesna MIKOLIČ, 2014: Ključne besede kulture, ključ za razumevanje kultur. *Jeziki, literature in kulture v stiku: ob 200-letnici M. J. Lermontova, 110-letnici Srečka Kosovela in 100-letnici Vitomila Zupana*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba. 285–298.

Biljana MIRCHEVSKA-BOSHEVA, Gjoko NIKOLOVSKI, 2020: Frazeološka podoba smrti v makedonskem in slovenskem jeziku. *Jezik in slovstvo* 3/4, 315–337.

Biljana MIRCHEVSKA-BOSHEVA, Gjoko NIKOLOVSKI, 2022: Концептуализација на љубовта во рускиот, македонскиот и во словенечкиот јазик. *Slavia Centralis* 15/1, 172–189.

Matej METERC, 2019: Analiza frazeološke variantnosti za slovarski prikaz v eSSKJ-ju in SPP-ju. *Jezikoslovni zapiski* 25/2, 33–45.

Емилия НЕДКОВА, 2011: *Фразеологизмите като знаци в езика на културата (върху материал от български, сръбски и руски език)*. Русе: Лени Ан.

[Emilija NEDKOVA 2011: *Frazeologizmite kato znatsi v ezika na kulturata (varhu material ot balgarski, srabski i ruski ezik)*. Ruse: Leni-An.]

Maja OPAŠIĆ, Nika ČUNOVIĆ, Mateja FUMIĆ, 2014: Bogatstvo i siromaštvo u hrvatskoj frazeologiji. *Fluminensia* 26/2, 91–103.

Elisabeth PIIRAINEN, 2012: *Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a lexicon of Common Figurative Units*. Frankfurt–Berlin: Peter Lang.

Slovar slovenskega knjižnega jezika: spletna izdaja. www.fran.si (22. 6. 2023).

Sinonimni slovar slovenskega jezika: spletna izdaja. www.fran.si (22. 6. 2023).

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2009: Germanizmi v frazemih Slovarja slovenskega knjižnega jezika od M do P. *Slavia Centralis* 2/2, 63–74.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2014: Zakaj se Slovenci neradi istovetimo s svojo kokoško? *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Animalistički frazemi u slavenskim jezicima održanog 21. i 22. III. 2014. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. Ur. Ivana Vidović. Zagreb: FF-pres. 23–32.

Veliki spletni leksikon. Elektronska izdaja (zgoščenka). 1997–1998.

Natalija ULČNIK, 2015: Razvoj slovenske paremiologije in paremiološke terminologije. *Slavia Centralis* 8/1, 105–118. <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/article/view/814> (20. 7. 2023).

Natalija ULČNIK, 2020: Antonimna razmerja v frazeologiji. *Slavistična revija* 68/2, 283–297.

Natalija ULČNIK, 2022: Inovativno učno e-okolje Slovenščina na dlani. *Slavia Centralis* 15/1, 417–419. <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/article/view/1868> (20. 7. 2023).

Melita Aleksa VARGA, Ana KEGLEVIĆ, 2020: Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma. *Slavia Centralis* 13/1, 40–51.

Helmut WENIBERGER, 2012: *Kroatisch/Serbisch-Deutsches Phraseologisches Wörterbuch: angeordnet nach semantischen Gruppen*. Facultas: Innsbruck.

Anna WIERZBICKA, 1997: *Understanding Cultures Through Their Key Words*. Oxford: Oxford University Press.

WEALTH AND POVERTY IN SLOVENIAN PHRASEOLOGY

The purpose of the paper is to show the linguistic image of poverty and wealth through the prism of phraseological material from the Slovenian language. This offers opportunities to capture various aspects of poverty and wealth and provides in-depth analysis of these phenomena. The phraseological material is classified into two large groups, poverty and wealth, and each of these groups is divided into subgroups based on semantic analysis. The sociological view of both phenomena supports the initial hypothesis being that poverty is reflected in idioms associated with a lack of money, food, loss of home or job, debts and livelihood, while wealth is associated with birth rights, large amounts of money, well-being and a wasteful life-style.

The theoretical starting points refer to the suitability of the phraseological material as an adequate corpus for describing the linguistic image of certain phenomena, since idioms are a key component and lexical source of cultural content, cultural heritage and collective memory, storing rich cultural data describing collectives view of certain phenomena, such as poverty and wealth.

As part of the analysis, semantically opposite semantic pairs were formed: (1) lack of money (origin of poverty) : origin of wealth, (2) lack of money (origin of poverty) : large amounts of money, (3) lack of food : life in abundance, (4) loss of home or job : life in abundance, (5) debts : life in abundance, (6) leading a miserable existence : life of abundance, (7) leading a miserable existence : a wasteful life-style, (8) deterioration regarding financial means : improvement regarding financial means, which further illustrate the oppositional semantics of poverty and wealth. The subgroup *lack of money (origin of poverty)* has two parallels, namely *the origin of wealth* and *large amounts of money*. As it relates to the *origin of wealth subgroup*, it is evident that absence or *lack of money* is actually the fundamental reason for the appearance of poverty or its origin. For the subgroups *lack of food*, *loss of home or job*, *debts*, and *leading a miserable existence*, the contrast is *life in abundance*, and the subgroup *leading a miserable existence* is additionally meaningfully opposed by *a wasteful way of life*, which can lead to *deterioration of the material condition*. The meaning of the selected idioms matches the sociological view of poverty and wealth, which speaks of the suitability of idioms for describing these phenomena.
